

Jure Brkan

UGOVORI I NAPOSE OTUĐENJE (KAN. 1290-1298)

Contract and abalienation separately (can:1290-1298)

UDK: 348.4.042

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 01/2004.

Sažetak

Autor je na temelju izvora i literature, pravno-egzegetskom metodom, držeći se propisa o razumijevanu crkvenih zakona, obradio naslov III. "Ugovori i napose otuđenje" iz Zakonika iz 1983. knjiga V. "Vremenita crkvena dobra", kanone 1290-1298. Radi boljeg razumijevanja i snalaženja u zakonskoj normativi o ugovorima i posebno o otuđenju koje je posebna vrsta ugovora, autor je za svaki kanon dao posebni naslov. U kan. 1290. donesen je opći propis o ugovorima gdje se kaže da se o njima trebaju održavati građanski zakoni s istim učincima kao i kanonsko pravo, osim ako je u kanonskom pravu određeno što drugačije ili ako se ne protive božanskom pravu; u kan. 1291-1296. crkveni je zakonodavac donio posebnu crkvenu disciplinu o otuđenju crkvenih vremenitih dobara; kan. 1297. govori o davanju posebnog dopuštenja napismeno upraviteljima crkvenih pravnih osoba nakon što oni prije izvrše zakonski propisane predradnje kako bi uopće mogli crkvena dobra veće vrijednosti dati u zakup; posebni je propis kan. 1298. u kojemu se zabranjuje, bez napisanog dopuštenja mjerodavne vlasti, tj. bez napisanog dopuštenja mjerodavne vlasti: upraviteljima samima sebi kao i njihovim rođacima u krvnom i tazbinskom srodstvu do četvrtoga koljena (stupnja) uključivo nije dopušteno prodati ili davati u zakup crkvena vremenita dobra, osim ako se radi o stvarima vrlo male vrijednosti. Hrvatska biskupska konferencija kaže da dopuštenje davanja u zakup i prodaju nekretnina daje mjesni ordinarij. Tu se još ostalo na propisu iz CIC 1917. kan. 1540., dok je u važećem Zakoniku iz 1983. u kan. 1298. propisano da pisano dopuštenje daje za davanje u

zakup i prodaju mjerodavna vlast, što u pojedinim slučajevima nije isto.

Ključne riječi: crkveno pravo, građansko pravo, ugovori, pismeno dopuštenje, mjerodavna vlast, otuđenje, prodaja, davanje u zakup

UVOD

U Zakoniku iz 1983.¹ crkveni je zakonodavac prihvatio *uvjetno 'nisi' osim ako*, svjetovno odnosno građansko pravo o ugovorima onoga mjesta gdje se sklapa ugovor "osim ako se to protivi božanskom pravu ili se što drugo određuje kanonskim pravom, a uz obdržavanje propisa kan. 1547"(kan. 1290). Takav stav crkvenoga zakonodavca je već određen u *Općim odredbama* kan. 22. Kada se u Zakoniku iz 1983. izričito napišu riječi: *si, nisi, dumodo* (ako, osim ako, samo ako), treba ih prihvatiti kao *uvjetne čestice* koje utječu na *valjanost* pravnog čina (akta), u našem slučaju, ugovor je pravni čin; kada je riječ o bilo kakvim ugovorima i posebno o otuđenju, prodaji ili davanju u zakup crkvenih vremenitih dobara, tako da u slučaju kada se građanski zakoni protive božanskom pravu ili crkvenom pravu Crkva im ne prihvaća valjanost, ona, naime, za otuđenje i neke ugovore ima vlastite propise, kao što su oni o otuđenju, prodaji ili davanju u zakup crkvenih vremenitih dobara. Crkveni je zakonodavac u Zakoniku iz 1983. ostao na pozicijama CIC 1917. kan. 1529. Tako, uz građanske zakone o otuđenju koji su posebna vrsta ugovora, i Crkva ima vlastite zakone o otuđenju, njih se trebaju pridržavati crkveni upravitelji, posebno u crkvenom pravnom području kada se radi o sklapanju ugovora o otuđenju crkvenih vremenitih dobara odnosno o prodaji, zamjeni, zajmu, davanju u zakup, u protivnom bi takvi ugovori bili nevaljani.

U crkvenom pravu je nezaobilazan institut pismenog *dopuštenja* (licentia) mjerodavnih vlasti kako bi uopće pojedini ugovori mogli biti valjano sklopljeni o crkvenim stvarima,

¹ Kada u ovom radu pišemo Zakonik iz 1983. mislimo na latinsko-hrvatski tekst: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas Koncila-Zagreb, 1996. Izvorni tekst je "Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus (25. Ianuarii 1983.)", u: *Acta Apostolicae Sedis* (dalje: AAS) 75(1983.-II.), str. 1-317.

posebno kada se radi o otuđenju *osnovne imovine* crkvenih pravnih osoba; sama valjanost ugovora posebno otuđenje, prodaja ili davanje crkvenih dobara u zakup ovisi: o osobi koja otuđuje, što otuđuje, koliko otuđuje i zašto otuđuje. Upravitelji crkvenih vremenitih dobara trebaju upravljati crkvenim dobrima kao dobri domaćini držeći se: prirodnog prava, kanonskog prava i građanskog prava. Upravitelje crkvenih vremenitih dobara koji prekrše crkvene zakone ili odluke o ugovorima otuđenju, prodaji ili davanju u zakup, mjerodavne crkvene vlasti su ih *obvezne kazniti, neodređenom pravednom kaznama*, u tom slučaju kazna je izreci prepuštena (*ferendae sententiae*) mjerodavnoj crkvenoj vlasti. Svrha je crkvenih zakona o ugovorima posebno o otuđenju, prodaji, zamjeni i davanju u zakup sačuvati crkvenu imovinu, posebno osnovnu imovinu. Za upravljanje obrtnim sredstvima, zakoniti zastupnici i upravitelji pravnih osoba trebaju obdržavati zakone o upravljanju dobrima naslov. II. V. knjiga Zakonika iz 1983. kan. 1273- 1289²). Crkva svojim zakonima o ugovorima posebno o otuđenju čuva i štiti imovinu svake svoje pravne osobe do te mjere da su takvo čvrsto čuvanje vremenitih dobara, svjetovne vlasti kroz povijest čak smatrale da je to imovina mrtve ruke «*manus mortua*» te su joj pojedini politički sustavi nepošteno otimali i osporavali njezino prirodno pravo prema kojemu može posjedovati, stjecati i otuđivati vremenita dobra neovisno od svjetovnih vlasti da bi postigla vlastite svrhe (kan. 1254, § 1-2).

Ovdje je riječ o ugovorima posebno o otuđenju imovine crkvenih *javnih pravnih osoba*; ne o imovini pojedinih fizičkih osoba - pojedinog kršćanina (*christifidelis*). Riječ je o crkvenoj imovini, tj. o imovini Opće Crkve, Apostolske Stolice i drugih javnih pravnih osoba u Crkvi; druge pravne osobe postupaju prema vlastitim statutima (kan. 1257, § 1-2). Zakonodavac je poglavlju o ugovorima i posebno otuđenju posvetio 9. kanona; kan. 1290. govori o kanonizaciji građanskih zakona

² Crkveni je zakonodavac u Zakoniku iz 1983. za razliku od CIC iz 1917. u naslov III., V. knjige, nadodao “*ac praesertim de alienatione*”; naslov u važećem Zakoniku glasi «*De contractibus ac praesertim de alienatione*» što je na hrvatski prevedeno “Ugovori i napose otuđenje”, usp. u *Codex iuris canonici PII X. pontificis maximi iussu digestus, benedicti Papae XV. auctoritate promulgatus* (dalje CIC 1917) u: AAS 9(1917-II), str. 11-456. materija se nalazila u III. Knjizi, Titulul XXIX. Kan. 1529-1543 “*De contractibus*” *Ugovori*. Otuđenje se smatra pravnim poslom različitim od drugih administrativnih akta, posebno od različiti od izvanrednih administrativnih akta.

o ugovorima, *osim* u onim slučajevima koje crkveno pravo pridržaje sebi; to su kao iznimke ili uvjeti koje je nabrojio kan. 1290. i kan. 22 iz Općih odredaba Zakonika iz 1983.; kan. 1291-1296. govori o otuđenju crkvenih vremenitih dobara; kan. 1297. o davanju posebnog dopuštenja mjerodavnih crkvenih vlasti za otuđenje, prodaju ili dana je u zakup; kan. 1298. prodaju ili davanje u zakup crkvenih dobara zabranjuje bez pisanog dopuštenja mjerodavne vlasti: 1. upraviteljima dotičnih dobara (samima sebi) i 2. njihovim krvnim i tazbinskim srodnicima do četvrtoga koljena uključivo. Vrijedno je zapaziti propis kan. 1296. o mogućem konfliktu između crkvenih i građanskih zakona o ugovorima i posebno o otuđenju crkvene imovine. Na sve kanone o kojima je ovdje riječ upravitelji crkvenih vremenitih dobara trebaju paziti da se ne bi naškodilo imovinskom stanju crkvenih pravnih osoba. Kada upravitelji ne bi opsluživali crkvene zakone o ugovorima, otuđenju, prodaji i davanju u zakup, mjerodavna crkvena vlast ih je obvezna kazniti pravednom kaznom; ovdje se radi o *obveznoj i neodređenoj crkvenoj kazni* koja je izreci prepuštena, tj. kaznu mora pravično odrediti mjerodavna crkvena vlast. Crkva svojim zakonima štiti pravni poredak, te radi koliko je u njenoj moći da njena pravna osoba ne pretrpi imovinsku štetu.

Smatramo ovaj rad veoma potrebnim, jer na hrvatskom jeziku, o ugovorima i napose o otuđenju, nismo još pronašli niti jedan rad. Izvori za kan. 1290-1298. Zakonika iz 1983. uglavnom su oni iz CIC 1917.³ s nekim crkvenim dokumentima nakon 1917.; literature na stranim jezicima ima dovoljno. Nju, uz izvještaje o reformi Zakonika, u ovom radu smo uglavnom koristili. Na hrvatskom za CIC iz 1917. konzultirali smo skripte *Ivana Rogića* iz 1960.⁴ Komentar (a) kanona 1290-1298. Zakonika iz 1983. na hrvatskom još nemamo, osim što pojedini profesori na

³ Pri reformu Zakonika o ugovorima i napose o otuđenju, CIC 1917., kao i crkveno pravo prije njega, služilo je kao izvor (temelj) sadašnjem crkvenom zakonodavstvu; na taj način je sačuvan pravni duh. Zakoniku iz 1983., prihvaćeno je načelo supsidijarnosti prema kojemu su mnoge odredbe prepuštene partikularnom pravu, kazne su smanjene, ostale su samo one najnužnije da se zaštititi crkveni pravni poredak i da se sačuva imovina crkvenih pravnih osoba kako bi i pomoću sredstava kao što su vremenita dobra postigle one svrhe koje su im vlastite. Pravnim mehanizmima zaštićena je *osnovna imovina* pojedinih crkvenih pravnih osoba. Vrhovni cilj svih crkvenih zakona je spasenje duša.

⁴ Usp. I. ROGIĆ, *Imovinsko pravo Katoličke crkve*, Đakovo (ciklostil) 1960.

crkvenim učilištima predaju prema vlastitim skriptama koje nijedan nije, dok ovo pišemo objavio. Takve su nas okolnosti potakle da obradimo egzegetsko-pravnom metodom Ugovore i posebno otuđenje prema Zakoniku iz 1983. Radi praktičnih razloga i boljega razumijevanja kanona iz Zakonika iz 1983. čiji kanoni vrijede samo za Latinsku crkvu (kan. 1), određene kanone iz Zakonika kanona Istočnih crkava iz 1990⁵. donijeli smo u bilješkama nekada doslovno, nekada samo upućujemo na njih radi braće katolika Istočnih Crkava kojih ima i u Republici Hrvatskoj. Hrvatski tekst kanona Zakonika iz 1983. preuzeli smo iz prijevoda koji su učinili naši pravni stručnjaci i objavili 1996.

1. UGOVORI

Can. 1290 – Quae iuris civile in territorio statutit de contractibus tam in genere, quam in specie et solutionibus, eadem iure canonico quoad res potestati regiminis Ecclesiae subiectas iisdem cum effectibus servantur, nisi iuri divino contraria sint aut iure canonico caveatur, et firmo praescriptio can. 1247.

Kan. 1290 - Što građansko pravo na nekom području određuje o ugovorima, bilo općenito bilo posebno, i o njihovu ispunjavanju, neka se s istim učincima obdržava u kanonskom pravu u stvarima koje podliježu crkvenoj vlasti upravljanja, osim ako se to protivi božanskom pravu ili ako se što drugo određuje kanonskim pravom, a uz obdržavanje propisa kan. 1547.

Izvor za kan. 1290⁶. jest CIC 1917. kan. 1529.

a) **Pojam ugovora**

Crkveni zakonodavac prihvaća ugovore bilo općenito bilo posebno onako kako o njima određuje građansko pravo

⁵ Službeni tekst Zakonika kanona Istočnih Crkava iz 1990. (dalje ZKIC) vidi: *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus (18. Octobris)*, u: AAS 82(1990.), , str. 1045-1363. U prijevodu ZKIC služili smo se s *Zakonik kanona Istočnih crkava proglašen vlašću Pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas Koncila -Zagreb, 1996.

⁶ ZKIC, kan. 1034:»Ono što građansko pravo područja gdje se sklapa ugovor određuje o ugovorima, bilo općenito bilo posebno, i o njihovu ispunjenju, neka se s istim učincima obdržavaju u kanonskom pravu u stvari koja podliježe crkvenoj vlasti.»

za područje gdje se crkvena pravna osoba nalazi “gdje se sklapa ugovor”, kako kaže ZKIC, kan. 1034. Takva odredba je razumljiva kada se zna da Katolička crkva djeluje na cijelom svijetu, u različitim političkim i pravnim sustavima, zato ona nije donijela vlastite propise o ugovorima za cijeli svijet nego u načelu upućuje na svjetovne zakone koje nakon prihvaćanja, određeni svjetovni zakoni postaju zakoni s *jednakim pravnim učincima* kao i kanonski zakoni. Takav je stav Crkva imala o ugovorima i u CIC 1917, kan. 1529., bilo je propisano: “Što svjetovno pravo na nekom području određuje o ugovorima, bilo uopće bilo napose, koli s vlastitim imenom toli bezimenim, kao i o plaćanjima, to isto prihvaća i kanonsko pravo za crkvene poslove s istim učincima, ako nije što protivno božanskom pravu ili ako kanonsko pravo što drukčije ne određuje (k. 1529)⁷.” Dakle, crkveni je zakonodavac prihvatio, odnosno, kanonizirao građansko pravo o ugovorima. U Zakoniku iz 1983. kan. 1290. nalazi se uvjetna čestica «nisi» što je od bitne važnosti, tj. Crkva prihvaća građanske zakone o ugovorima “osim ako se to protivi božanskom pravu ili ako se što drugo određuje kanonskim pravom”. Tako je ponovljena odredba kan. 22. koji je smješten u Opće odredbe Zakonika iz 1983. Zakonodavac u kan. 1290. ozakonio i novost u odnosu na CIC 1917., pridodao je u kan. 1290. «a uz obdržavanje propisa kan. 1547. koji propisuje “Dokazivanje pomoću svjedoka, pod vodstvom suca, dopušta se u bilo kojim parnicama.” Ta novost je važna iznimka u kanonskom pravnom poretku jer u svim svjetovnim zakonodavstvima takva odredba ne postoji. To je izričita odredba Zakonika iz 1983. i nje se treba držati.

Prema hrvatskom zakonodavstvu “Ugovor je dvostrani pravni posao, a to znači da nastaje očitovanjem volje najmanje dviju stranaka⁸.” Pravnik *Wormat* je napisao da je ugovor: “*Duorum vel plurium in idem placitum consensus*”; “*duorum consensuus atque conventio*”⁹. Dakle, ugovor nastaje kada se najmanje dvije volje, dvije strane sastanu, spoje, popularno govoreći ‘sjednu’ i znaju svoj posao te slobodno izraze volju; tek onda stvaraju cjelinu koju nazivamo ugovor. Samo očitovanja volje jedne strane koja nudi sklapanje određenoga ugovora još nije dovoljno za

⁷ A. CRNICA, *Priručnik kanonskog prava Katoličke crkve*, Zagreb, 1945., str. 288.

⁸ M. VEDRIŠ - P. KLARIĆ, *Građansko pravo. Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, šesto izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 389.

⁹ G. VORMANT, *De bonis Ecclesiae temporalibus*, ed. Tertia recognita, Paris, 1953., br. 284.

ugovor; takvo nešto nazivamo ponudom, a ponuda je tek početak sklapanja ugovora "Ponuda je akt kojim bilo koja od budućih ugovornih strana inicira postanak ugovora¹⁰." Ništa ne priječi da se stranke prije sklapanja ugovora sastanu i naprave *predugovor* kojim se već može preuzeti obveza da se kasnije sklopi *ugovor*. U slučaju obvezno sklopljenog *predugovora* stranka koja je prihvatila ponudu, iako, pravno govoreći, ugovor još nije nastao, odgovorna je za štetu ako je izravna posljedica neprihvatanja ponude. U trenutku ugovora može se dati i *kapara*, a ona je "iznos u novcu ili određena količina drugih zamjenjivih stvari koju jedna strana daje drugoj u trenutku sklapanja ugovora kao znak da je ugovor sklopljen i kao sigurnost da će se ispuniti obveza iz ugovora".¹¹ Prema Zakonu o obveznim odnosima Republike Hrvatske st. 1, čl. 79, ugovor se smatra sklopljenim kada je kapara dana, osim ako su se stranke dogovorile drugačije. Kapara ne spada na bit ugovora, ali ako se daje onda se smatra da je ugovor sklopljen (*arrha confirmatoria*). Kapara ipak daje sigurnost da će se ugovor ispuniti i ona se uračunaje u činidbu, kaparu treba vratiti ako stranke sporazumno raskinu ugovor. Ugovor je valjano sklopljen i bez kapare onda kada je prihvaćena ponuda i kada su izvršene bitne pravne formalnosti koje pravo zahtijeva za pojedine vrste ugovora. Tek onda kada su ostvareni nužni elementi za valjanost određene vrste ugovora smatramo da je ugovor valjano sklopljen te ima pravnu vrijednost koja se može u kanonskom postupku pobijati, također i pomoću svjedoka.

b) Vrste Ugovora

Ima više vrsta ugovora¹²:

- *dvostrani* (bilateralni) kada obveze i prava prihvaćaju obje stranke, npr. kupoprodaja; takav je ugovor dvostranoobvezujući;
- *jednostrani* (unilateralni) kada obveza nastaje samo s jedne strane, npr. darovanje, takav je ugovor jednostranoobvezujući¹³.

¹⁰ VEDRIŠ - KLARIĆ, *Građansko pravo*, str. 389.

¹¹ *Ondje*, str. 414.

¹² Usp. I. ROGIĆ, *Imovinsko pravo Katoličke crkve*, Đakovo 1960., str. 144-145; V. DEL GIUDICE, *Nozioni di diritto canonico*, a cura di G. Catalano, Giuffrè, Milano 1970., str. 424.

¹³ Usp. *Stvarno pravo*, (redaktor prof. dr. Nikola Gavella), Informator, Zagreb 1998., str. 323.

- *konsensualni*, to su ugovori koji se zaključuju samo sporazumom;
- *realni* kod kojih je za potpuno zaključivanje ugovora potrebno izručenje ugovornog predmeta;
- *imenovani*, kada za takve ugovore u pravu ima određeni naziv, npr. kupoprodajni ugovor, zalog, zajam, i sl.;
- *neimenovani* koji nemaju posebnog imena kao što su: *do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des*.

c) Nužni elementi ugovora

Zakon zahtijeva četiri nužna elementa ugovora¹⁴:

1. *sposobnost osoba (stranaka)*: osobnu sposobnost ugovora traži: *prirodno pravo, kanonsko pravo i svjetovno* (građansko pravo). Prema kan. 10. "Treba smatrati da poništavaju ili čine nesposobnim samo oni zakoni koji izričito određuju da je čin ništavan ili da je osoba nesposobna." Ako strankama iz ugovora ne uskraćuje pravnu sposobnost *prirodno pravo* (luđaci, potpuno pijani ili djeca koja nisu došla u dob razuma) ili ako im sposobnost ne uskraćuje *kanonsko pravo* (npr. članovi ustanova posvećenoga života i društva apostolskoga života, kan. 668, § 5), ili *građansko pravo* (ovisi o mjestu sklapanja ugovora) onda se pretpostavlja da je ugovor pravno valjan sve dotle dok se drukčije ne dokaže i pomoću svjedoka;

2. *pristanak, suglasnost ili privola stranaka*: ugovor je određeni pravni čin, zato je pristanak, suglasnost ili privola stranaka konstitutivni element ugovora; on mora biti sklopljen slobodno, bez straha, ili prisile. Prema kan. 124. "Za valjanost pravnog čina zahtijeva se da ga počini sposobna osoba i da čin ima svoje bitne sastavne dijelove, kao i oblike i potrebna svojstva pravom nametnuta za valjanost čina."

3. *materija ugovora*: objekt odnosno predmet ugovora mora biti fizički moguć i moralno i dopušten, te da već postoji ili će postojati ispunjenje može bitnih uvjeta tako da barem jedna stranka ima nad stvari iz ugovora pravo vlasništva te da je predmet određen i častan.

4. *uzrok*, tj. razlog samog ugovora; o uzroku odnosno razlogu ugovora ovisi valjanost samog ugovora, posebno kada se otuđuje ili prodaje *osnovna imovina* crkvene javne pravne

¹⁴ Usp. V. DE PAOLIS, *I beni temporalis della Chiesa*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna 1995., str. 181.

osobe, jer se tu, naime, radi valjanosti zahtijeva, npr. hitna potreba, očita korist, pobožnost, neki važni pastoralni razlog i tome slično.

U obradi sljedećih kanona vidjet ćemo da se neke formalnosti iz građanskog prava o sklapanju ugovora trebaju obdržavati, također i u kanonskom pravu (kan. 1291-1294).

2. OTUĐENJE

Can. 1291 Ad valide alienanda bona, quae personae iuridicae publicae ex legitima assignatione patrimonium stabile constituunt et quorum valor summam iure definitam excedit, requiritur licentia auctoritatis ad normam iuris competentis.

Kan. 1291 – Da bi se valjano otuđila dobra koja na temelju zakonitog upisa tvore osnovnu imovinu javne pravne osobe i kojih vrijednost prelazi pravom određenu svotu, zahtijeva se dopuštenje vlasti koja je prema pravnoj odredbi mjerodavna.

a) **Izvori** za kan. 1291¹⁵ jesu: CIC 1917, kan.. 1530, § 1, br. 3; *Sveta kongregacija koncila* (sve do 31. 12. 1967.) (dalje: SCConc.), *rješenje* (resolutio), od 17. svibnja 1919.¹⁶; SCConc., *rješenje* od 12. srpnja 1919.¹⁷; *Papinsko povjerenstvo za vjerodostojno tumačenje kanona Zakonika, odgovor* od 24. studenoga 1920.¹⁸; SCCon., *okružnica* (litterae circulares), 20. lipnja 1929., art. 41¹⁹; Sveta kongregacija za katolički odgoj (od 1. siječnja 1968), *proglašenje* (declaratio), Prot. 427/70/15, od 2. siječnja 1974.; Sveta kongregacija za katolički odgoj i Sveta kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove (od 1. siječnja 1968.), *proglašenje* (declaratio), Prot. 300/74, od 7. listopada 1974.

¹⁵ ZKIC, kan. 1035, § 1, br. 3: “Za otuđenje crkvenih dobara, koja na temelju zakonitog upisa tvore stalnu imovinu pravne osobe, traži se: (...) br. 3. u slučajevima propisanim pravom napismeno dan pristanak mjerodavne vlasti bez kojeg je otuđenje nevaljano”.

¹⁶ Usp. AAS 11(1919.), str. 382-387.

¹⁷ Usp. *Ondje*, str. 416-419;

¹⁸ Usp. AAS 12(1920.), str. 577.

¹⁹ Usp. AAS 21(1929.), str. 384-399.

b) Pojam otuđenja

Crkva ima posebne propise o otuđenju tako da se otuđenje prihvaća *različito* od administrativnih akata, čak i od onih izvanrednih. Zato je crkveni zakonodavac govor o otuđenju stavio pod isti naslov s ugovorima, a ne kada je bio govor o administrativnim aktima. U temeljnom kanonu o vremenitim dobrima (kan. 1254, § 1) kaže se da Katolička crkva može po prirodnom pravu, neovisno od svjetovne vlasti *otuđivati vremenita dobra* da bi postigla svrhe koje su joj vlastite. Crkvena vremenita dobra se mogu otuđivati, ali se valjano otuđuju samo u skladu s crkvenim zakonima, što je posebna vrsta ugovora.

U crkvenom pravu otuđenje se prihvaća u širokom smislu, uvijek s ciljem da se postignu one svrhe koje su Crkvi vlastite: uređenje bogoštovlja, briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima (kan. 1254, § 2).

Samo otuđenje promatramo pod dva različita vida:

1. *otuđenje u užem smislu* ili otuđenje u vlastitom smislu znači ustupanje, ustupak prava vlasništva (cesija), zakonita cesija prava vlasništva nad nekim predmetom s jednog vlasnika na drugog (prodaja ili darivanje), odstupanje od tražbine (ustupiti što);

2. *otuđenje u širem smislu* ili *otuđenje u kanonskom smislu* je *svaki pravni posao*, kojim se imovinska prava jednog subjekta prenose na drugoga, a da se pri tom samo pravo vlasništva ne prenosi²⁰ (kan. 1295). U kanonskom pravu se otuđenje uzima u širem smislu; otuđenje crkvenih vremenitih

²⁰ Usp. I. ROGIĆ, *Imovinsko pravo Katoličke crkve*, Đakovo 1960., str. 146. Prema Nikoli Gavelli: «Otuđenje je prelaženje (prenošenje, translacija) postojećih prava, bilo a) kao pojedinačno prelaženje prava na singularnog sukcesora, bilo b) kao prelaženje imovinske cijene na univerzalnog sukcesora. U jednom i dugom slučaju ne osniva se pravo, nego se mijenja nositelj postojećeg prava – pravo prestaje pripadati onome kome je do tada pripadalo (s njegova stajališta to je relativan prestanak prava) te postaje pravo stjecatelja (dolazi do translacije prava na njega, on time derivantno stječe to pravo, postaje novi nositelj istog prava)...» (*Stvarno pravo* (Redaktor: prof. dr. Nikola Gavella). Poznati crkveni pravnik Velasio De Paolis navodi različita mišljenja pojedinih autora o pojmu otuđenja: A. Couly, A. Vermeersch-I Creusen, G. Vromant, E. Regatillo, A. Tabera, G. Escudero, V. Rovera, L. Chiappetta, D. J. Andres, E. Gambari, F. R. Azner Gil, L. Mistř (usp. V. DE PAOLIS, *I beni temporali...*, str. 208-222); usp. F. D'OSTILIO, *Prontuario del Codice di diritto canonico. Tavole sinottiche. Presentazione del Card. Vizenzo Fagiolo Presidente del Pontificio Consiglio per l'interpret dei testi legislativi*, Libreria editrice vaticana, Cittř del vaticano 1994., str. 478-480.

dobara kao zamjena, mijenjanje, ustanovljene služnosti dohotaka, prihoda, hipoteke, zaloga, uknjižbe, gubitak vlasništva ili nekog drugog prava koje pripada određenoj pravnoj osobi, tj. nakon zaključivanja pravnog posla određena pravna osoba više nema pravo na otuđenoj stvari, odnosno, treba se strogo držati određenoga ugovora o otuđenju. Cilj je kanonskih zakona o otuđenju zaštititi svako pravo bilo koje javne pravne osobe koje je ona zakonito stekla (kan. 1256) uključujući i pravo privatne pravne osobe koje je ona stekla prema vlastitim statutima.

Zakonodavstvo Republike Hrvatske zahtijeva da se, uz opće pretpostavke o otuđenju obdržavaju i posebne pretpostavke: a) pogodno pravo prednika, b) valjani pravni temelj za prelaženje prava, a kada je taj temelj pravni posao, tada još i c) ispravni način stjecanja ... Otudivost svih imovinskih prava, pa tako i stvarnih prava, je pravilo, a neotudivost izuzetak, koja može biti posljedica pravne naravi odnosnog prava, ili zakonskog ograničenja otudivosti.²¹

Za razliku od svjetovnog prava, u crkvenom pravu otudivost osnovne imovine je izuzetka, a neotudivost je pravilo. Tako, u pravilu, crkveni zakonodavac, zabranjuje otuđenje crkvenog dobra, tj. zabranjuje otuđenje osnovne imovine određene pravne osobe, jer osnovna imovina je trajna, ona treba trajno služiti crkvenoj svrsi; izuzetak je što dopušta, također i otuđenje osnovne imovine, ali uvijek uvjetno: 'si' *ako se radi o važnom razlogu*. Takvim stavom, crkveni zakoni štite "osnovnu imovinu javne pravne osobe" (patrimonium stabile²²). U onim slučajevima kada se razborito utvrde opravdani razlozi za otuđenje osnovne imovine, treba strogo obdržavati crkveno pravo jer o tome može ovisiti sama valjanost otuđenja; za valjano otuđenje osnovne imovine, crkveno pravo traži *pisano dopuštenje* (napismeno dan pristanak mjerodavne vlasti bez

²¹ *Stvarno pravo*, str. 87.

²² «Patrimonium stabile»- osnovna imovina (temeljna imovina) je novi pojam u Zakoniku iz 1983. u odnosu na CIC 1917. Smatramo da je osnovna imovina trajno vremenito dobro crkvene pravne osobe koje joj trajno služi, sa svrhom da joj neposredno ili posredno pomaže kako bi pravna osoba mogla opstati kao samostalna pravna osoba i da bi mogla vršiti one svrhe i službe radi kojih je osnovana. Našu smo definiciju donijeli zato što se pojedini autori ne slažu o točnom pojmu osnovne imovine. Usp. V. DE PAOLIS, *I beni...*, str. 185-188. Ovdje treba reći da osnovna imovina nisu samo, pokretna i nepokretna dobra kako je bio govor u bivšem CIC 1917.

kojega je otuđenje nevaljano)²³ mjerodavne crkvene vlasti uz obdržavanje određenih pravnih propisa, posebno pravnih formalnosti koji utječu na valjanost otuđenja (molba, pisano dopuštenje, procjena, stav određenog ekonomskog vijeća, razlozi itd.). Ovdje nije riječ o *obrtnoj imovini* i upravljanju s njom, odnosno o njenom otuđenju. Kada je, naime, u pitanju otuđenje *obrtno imovine* onda upravitelj treba postupiti prema propisima o upravljanju vremenitim dobrima, uvijek imajući u vidu da redoviti upravitelj ili pravni zastupnik pojedinih pravnih osoba trebaju obrtnom imovinom upravljati kao dobri otac obitelji imajući uvijek pred očima crkvene i građanske zakone u toj materiji te *spasenje duša* koje je u crkvi najveći zakon (kan. 1572), te da ne bi crkvena pravna osoba pretrpjela štetu. Tu treba posebno voditi računa o iznosu novca i potrebama svrha i zaduženja crkvene pravne osobe (uzdržavanje službenika, potrebni popravci, hrana, roba, telefon, putovanje, komunalije, itd.).

Stalno trebaju mjere opreza da se ne pogorša imovinsko stanje crkvene pravne osobe; posebno treba paziti pri donošenju statuta određene pravne osobe, ne samo kada je govor o otuđenju, nego o bilo kojem poslu kada se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe (kan. 1295). U crkvenom pravnom području otuđenje promatramo u širokom smislu i zato se treba držati crkvenih zakona te posebno kaznenog Zakonika katoličke crkve kan. 1377. koji izričito kaže: "Tko otuđi crkvena dobra bez propisanog dopuštenja neka se kazni pravednom kaznom". U ovom slučaju se radi o neodređenoj pravednoj kazni i zapovjednoj kazni. Kazna je izreci prepuštena (*ferendae sententiae*) mjerodavnoj crkvenoj vlasti (biskup, određeni poglavar dotične ustanove posvećenog života i družbe apostolskoga života sam ili sa svojim vijećem, crkveni sudac) i "krivca obvezuje tek pošto je izrečena" (kan. 1314). Takvu kaznu treba tumačiti u uskom smislu sukladno kan. 18. Zakonika iz 1983.

²³ ZKIC, kan. 1035, §1, br. 3. Dalje, ZKIC u kan. 1035, § 1, br. 1-3. traži: opravdan razlog, a taj je: žurna potreba, očita korist, pobožnost, dobrotvornost,, pastoralni razlog. Predradnje: napisano stručna procjena stvari koja se ima otuđiti. Bez nabrojenoga je otuđenje nevaljano. ZKIC u kan. 1035, § 2 propisuje »Da bi se izbjegla šteta za Crkvu, neka se obdržavaju i druge mjere opreza koje je propisala mjerodavna vlast.« Čini mi se da je kan. 1035, § 1-2, ZKIC precizniji i praktičniji od odredbe Zakonika iz 1983. kan. 1291.

c) Crkveni zakoni za otuđenje

Can. 1292 - § 1. Salvo praescripto can. 638, § 3. cum valor bonorum, quorum alienatio proponitur, continetur intra summam minimam et summam maximam ab Episcoporum conferentia pro sua cuiusque regione definiendas, auctoritas competens, si agatur de personis iuridicis Episcopo dioecetano non subiectis, propriis determinatur statutis; secus, auctoritas competens est Episcopus dioecetanus cum cionsensu consilii a rebus oeconomicis et collegii consultrum necnon eorum quorum interest. Eorundem quoque consensu eget ipse Episcopus dioecetanus ad bona dioecesis alienanda.

§ 2. Si tamen agatur de rebus quarum valor sumam maximam excedit, vel de rebus ex voto Ecclesiae donatis, vel de rebus preciosis artis vel historicae causa, ad validitatem alienationis requiritur insuper licentia sanctae Sedis.

§ 3. Si res alienanda sit divisibilis, in petenda licentia pro alienatione exprimi debent partes antea alienatae; secus licentia irrita est.

§ 4. Ii, qui in alienandis bonis consilio vel consensum nisi prius exactae fuerint edocti tam de statu oeconomico personale iuridicae cuius bona alienanda proponuntur, quam de alienationibus iam peractis.

Kan. 1292 - § 1. Kada je vrijednost dobara predloženih za otuđenje u granicama najmanjeg i najvećeg iznosa koji svaka biskupska konferencija treba da odredi za svoje područje, mjerodavna vlast određuje se vlastitim statutom, ako se radi o pravnim osobama koje nisu podložne dijecezanskom biskupu; inače, mjerodavna je vlast dijecezanski biskup s pristankom ekonomskog vijeća i zbora savjetnika kao i onih kojih se to tiče, uz poštovanje propisa kan. 638, § 3. Dijecezanskom biskupu potreban je njihov pristanak i za otuđenje biskupijskih dobara.

§ 2. Ako se pak radi o stvarima kojih vrijednost prelazi najviši iznos, ili o stvarima darovanim Crkvi zavjetom, ili umjetnički ili povijesno dragocjenim stvarima, za valjanost otuđenja zahtijeva se osim toga dopuštenje Svete Stolice.

§ 3. Ako je stvar koja treba da se otuđi djeljiva, u traženju dopuštenja za otuđenje neka se navedu prije otuđeni dijelovi; inače je dopuštenje nevaljano.

§ 4. Oni koji moraju sudjelovati u otuđenju dobara savjetom ili pristankom neka ne daju savjeta ni pristanka ako prije nisu točno obaviješteni kako o gospodarskom stanju pravne osobe

koje se dobra predlažu za otuđenje tako i o već obavljenim otuđenjima.

d) **Izvori** za kan. 1292, § 1²⁴. jesu: CIC 1917., kan. 1532., § 3; Sveta kongregacija koncila (dalje: SCConc) (sve do 31. 12. 1967.), *rješenje* (resolutio) od 17. svibnja 1919.²⁵; SCConc., *rješenje* 12. srpnja 1919.²⁶; *Papinsko povjerenstvo za vjerodostojno tumačenje kanona Zakonika* (dalje: CI), odgovor od 24. studenoga 1920.²⁷. SCConc., odgovor od 14. siječnja 1922.²⁸; Motu proprio pape Pavla VI. «Pastorale munus» od 30. studenoga 1963., I., 32.

Za § 2. izvori jesu: CIC 1917. kan. 1532, § 1; SCConc. odgovor od 12. srpnja 1919.²⁹; CI, *odgovor* V., od 22. srpnja 1929.³⁰; SCConc, *odredbe*, 24. svibnja 1939.³¹; SCConc pismo 1. srpnja 1941.; SCConc dekret “Cum mutata nummorum”, od 13. srpnja 1951.³²; Sveta kongregacija konzistorijalna (sve do 31. 12. 1967.) (dalje: SCC), *obavijest* (notificatio), 25. srpnja 1952.; SCC, *ovlast* (facultas) od 28. lipnja 1958.; Sveta kongregacija za klerike (od 1.1. 1968.), *okružnica* od 11. travnja 1971.³³; Sveta Stolica, *obavijest* 1978.

Za § 3.³⁴ izvori jesu: CIC 1917., kan. 1232., § 4; Sveta kongregacija za širenje vjere (od 1.1. 1967.) *okružnica* od 11. travnja 1971.³⁵;

Mjerodavna vlast za davanje dopuštanja za otuđenje crkvene imovine

Pri davanju dopuštenja za otuđenje crkvene imovine treba imati u vidu: *najmanji i najveći iznos, vrst dobara te mjerodavnu vlast*:

²⁴ ZKIC, kan. 1036.

²⁵ Usp. AAS 11(1919.), str. 382-387.

²⁶ Usp. AAS 11(1919.), str. 416-419.

²⁷ Usp. AAS 12(1920.), str. 577.

²⁸ Usp. AAS 14(1922.), str. 160-161.

²⁹ Usp. AAS 19(1919.), str. 416-419.

³⁰ Usp. AAS 21(1929.), str. 574.

³¹ Usp. AAS 31(1939.), str. 266-268.

³² Usp. AAS 43(1951.), str. 602-603.

³³ Usp. AAS 63(1971.), str. 315-316.

³⁴ ZKIC, kan. 1038.

³⁵ Usp. AAS 63(1971.), str. 315-317.

- 1) *najmanji i najveći iznos*, predloženih dobara za otuđenje treba odrediti svaka biskupska konferencija, razumije se, svaka za svoje područje; za područje Hrvatske biskupske konferencije *najmanji je iznos* 100000. američkih dolara; *najveći iznos* jest 300000. američkih dolara;³⁶
- 2) način davanja dopuštenja za crkvenih vremenitih dobara onih pravnih osoba *koje nisu podložne* dijecezanskom biskupu trebaju odrediti dotične pravne osobe u njihovom statutu;
- 3) *mjerodavna vlast* za dopuštenje otuđenja vremenitih dobara onih pravnih osoba koje su *podložne dijecezanskom biskupu* jest “dijecezanski biskup s pristankom ekonomskog vijeće i zbora savjetnika kao i onih kojih se to tiče”;
- 4) za valjanost otuđenja u kojem se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe ustanova posvećenog života i društva apostolskoga života, Zakonik iz 1983. u kan. 638, § 3. zahtijeva “pisano dopuštenje mjerodavnog poglavara s pristankom njegova vijeća”;
- 5) u slučajevima kad vrijednost predloženog iznosa za otuđenje “prelazi iznos što ga je Sveta Stolica odredila za svaki kraj, isto tako i stvari darovane Crkvi zavjetom ili umjetničke ili povijesne dragocjenosti, zahtijeva se osim toga dopuštenje same Svete Stolice”.³⁷

Kada je u pitanju otuđenje predloženih vrijednosti vremenitih dobara ustanova i društava biskupijskog prava ili samosvojnih samostana (kan. 615), potrebno je i napismeno dopuštenje dvojice: *mjesnog ordinarija* (kan. 638, § 4) i *određenog poglavara*. Tu se radi o kumulativnoj kompetenciji koja djeluje zajedno. Ne jedna bez druge! Tu se treba držati statuta, te postupiti prema pismenom odgovoru mjesnog ordinarija.

Zakonik iz 1983. u kan. 1292., § 2. govori o *mjerodavnosti Svete Stolice*: propisano je “ako se pak radi o stvarima koja vrijednost prelazi najveći iznos” (100000 američkih dolara) te za otuđenje stvari koje su darovane Crkvi zavjetom, ili su umjetnički

³⁶ Kan. 1291. § 1: “Hrvatska biskupska konferencija određuje: najmanji iznos od 100000 američkih dolara; najveći iznos od 300000 američkih dolara” (*Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, br. 1(2) /1994., str. 10.

³⁷ Npr. Sveta Stolica je prihvatila za Franjevački red OFM, u smislu Zakonika iz 1983., kan. 638, § 3. i 1292. “Bosnia e Herzegovina ... Croazia 300000 USA dolara...” (*Prontuario del segretario provinciale per i affari da trattare presso la Procura Generale dell’Ordine*, Roma 2000., str. 101).

ili povijesno dragocjene, treba “za valjanost otuđenja” dopuštenje Svete Stolice. Sveta Stolica daje dopuštenje nakon pravnih formalnosti koje prije morala izvršiti određena pravna osoba. Tu nema ni govora o davanju dopuštenja na vlastitu pobudu. U svakom slučaju se trebaju izvršiti pravne formalnosti.

Pri otuđenju stvari treba pripaziti i na činjenicu što stvari mogu biti *djeljive*³⁸ i *nedjeljive*. Kada je riječ o otuđenju djeljivih stvari onda se ta činjenica treba navesti prije otuđenja dijelova; inače bi bilo samo dopuštenje nevaljano. Otuđenje bi bilo nevaljano i radi toga što bi u takvom slučaju bilo prešućivanje istine, jer naime kan. 63, § 1 propisuje: “Valjanosti otpisa protivi se zataja ili prešućivanje istine ako se u molbi ne iznese ono što po zakonu, kanonskom stilu i praksi treba da se iznese da bi otpis bio valjan, osim ako se radi otpisu milosti koji je dan na vlastitu pobudu”.³⁹

Zakonodavac u kan. 1292., § 4. određuje da osobe koje trebaju sudjelovati u davanju savjeta ili pristanka⁴⁰ ne daju savjet ni pristanak ako prije nisu bile točno obaviještene:

- o gospodarskom stanju pravne osobe koja dobro predlaže za otuđenje;

- o već obavljenim otuđenjima.

Kan. 1292., § 1-4. ne odnosi se na otuđenje obrtnih sredstava ili dobara koje su namijenjene svakodnevnoj upotrebi, tj. o otuđenju čiji je iznos ispod najnižeg iznosa koja je zakonski određena ili ako se ne radi o stvarima koje su darovane Crkvi zavjetom, ili ako nisu umjetničke ili povijesne dragocjenosti.

e) Otuđenje dobara kojih vrijednost prelazi najmanji određeni iznos

Can. 1293. - § 1. Ad alienanda bona, quorum valor summam minimam definitam excedit, requiritur insuper:

³⁸ “Stvari su djeljive (res divisae), ako ih se može podijeliti na samostalne stvari (rastavljanjem na sastavne dijelove, ili diobom na stvari iste vrste s prvobitnom stvari), a da se tom podjelom a) ne umanju nerazmjerno njihova vrijednost, niti im se b) uništi osnovnu svrhu i namjenu. Stvari koje se ne mogu tako podijeliti –nedjeljive su stvari (res indivisae). Nedjeljivost suvlasničke stvari nije zapreka tome da suvlasnici sporazumno odluče da će je fizički podijeliti na dijelove ... “. (*Stvarno pravo*, (redaktor prof. Nikola Gavella), Informator, Zagreb 1998., str. 515., br. 81.).

³⁹ Usp. J. BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, Makarska 1997., str. 125-126.

⁴⁰ Kan. 127. primjenjuje se i u davanju savjeta i pristanka, također i kod otuđenja vremenitih dobara.

1. iusta causa, veluti urgens necessitas, evidens utilitas, pietas, caritas vel gravis alia ratio pastoralis;
2. aestimatio rei alienandae a peritis scripto facta.

§ 2. Aliae quoque cautelae a legitima auctoritate praescriptae serventur, ut Ecclesiae damnum vitetur.

Kan. 1293. - § 1. Za otuđenje dobara, kojih vrijednost prelazi određeni najmanji iznos, zahtijeva se osim toga:

1. opravdan razlog, kao što je hitna potreba, očita korist, pobožnost, dobrotvornost ili koji drugi važni pastoralni razlog;
2. napismeno dana stručna procjena stvari koja treba da se otuđi.

§ 2. Da bi se izbjegla šteta za Crkvu, neka se obdržavaju i druge mjere opreza koje je propisala zakonita vlast.

Izvori za kan. 1293., § 1-2⁴¹ jesu CIC 1917., kan. 1530., § 1-2; Sveta kongregacije za klerike, okružnica (littere circulares) od 11. travnja 1971.⁴²

Prema kan. 1293., § 1-2. da bi se mogla otuđiti dobro čija vrijednost prelazi najmanji iznos (100000 američkih dolara) traže se određeni uvjeti:

- *opravdan razlog*: hitna potreba (npr. popravak crkve ili zgrade koja je iznenada pretrpjela neku štetu i sl.);
- *očita korist* (npr. prodaja neke zgrade ili zemljišta koji se mogu dobro prodati, a nisu više potrebne pravnoj osobi);
- *pobožnost, dobrotvornost ili koji drugi važni pastoralni razlog*.⁴³ Sud o pobožnosti, dobrotvornosti ili o pastoralnom razlogu u konačnici daje mjerodavna vlast ispod Svete Stolice nakon dobro odmjenoga i razboritoga suda, uz suglasnost ekonomskog vijeća i mogućeg propisa dotičnog ordinarija ili poglavara o otuđenju i postupku otuđenja. Upravitelji vremenitih dobara crkvenih pravnih osoba moraju postupati kao dobri domaćini vodeći uvijek računa da ne bi pravna osoba pretrpjela štetu;
- *Stručnu procjenu* trebaju napraviti stručnjaci (barem dvojica) koji iz procjene nemaju osobne koristi niti koristi svoje rodbine ili tazbine barem do četvrtog koljena uključivo.

⁴¹ ZKIC, kan. 1035.

⁴² Usp. AAS 63(1971.), str. 315-317.

⁴³ Papinsko povjerenstvo za reformu Zakonika, na sjednici od 14. studenoga 1979. promijenilo je predloženi prijedlog "bonum pastorale" u "vel gravis alia ratio pastoralis" (*Communicationes*, 12(1980.), br. 2., str. 425).

Stručnu procjenu stvari koja se namjerava otuđiti treba učiniti napismeno.⁴⁴

- Iako Zakonik iz 1983. ne govori o *javnoj licitaciji* (publica lititatio) kao CIC 1917., kan. 531., § 2. ipak smatramo da ništa ne priječi *javnu licitaciju*, dapače! Dakle, u pravilu, stvar treba prodati onome tko više ponudi uvijek uvažavajući razborite razloge koji bi se tome protivili.

Uz zakonske propise o otuđenju crkvenih dobara, da bi se izbjegla šteta za Crkvu, treba se držati i drugih *mjera opreza koje je propisala zakonita vlast*⁴⁵.

f) **Cijena otuđene stvari i ulaganje novca sa svrhama otuđenja**

Can. 1294 - § 1. Res alienari minore pretio ordinarie non debet, quqm quod in aestimatione indicatur.

§ 2. Pecunia ex alienatione percepta vel in commodum Ecclesiae caute collocetur vel, iuxta alienationis fines, prudenter erogetur.

Kan. 1294 - § 1. Stvar se redovito ne smije otuđiti za cijenu nižu od naznačene u procjeni.

§ 2. Novac dobiven pri otuđenju neka se ili pomno uloži u korist Crkve ili razborito upotrijebi u skladu sa svrhama otuđenja.

Izvori za kan. 1294, § 1-2. jesu: CIC 1917, kan. 1531, § 1. i 3.; Papino povjerenstvo za tumačenje kanona Zakonika, *odgovor* (Praesidis), 17. veljače 1920.; SCConc. *proglašenje* (declaratio), 17. prosinca 1951.⁴⁶

Crkveni zakonodavac određuje u kan. 1294., § 1. da se stvar "redovito – ordinarie"⁴⁷ (u pravilu) ne smije otuđiti za nižu

⁴⁴ Ovdje je samo govor o otuđenju vremenitih crkvenih dobara, što se tiče ugovora o uporabi i korištenju stvari (npr. zakup, najam, zajam, posudba...) treba se držati određenih zakona u toj materiji: crkvenih i državnih.

⁴⁵ Umjesto, kako je bilo predloženo 'legitimo superiore', Papino povjerenstvo za reformu Zakonika na sjednici 14. studenoga 1979. prihvatilo je 'legitima auctoritate'(Communicatione, 12(19980.), br. 2., str. 425.

⁴⁶ Usp. AAS 44(1952.), str. 44.

⁴⁷ Usp. Communicationes, 12(1980.), br. 2., str. 425-426., kan. 39; Ondje, 15(1984.), br. 1., str. 37., kan. 1245., § 1.

cijenu nego je procijenjena prema kan. 1293, § 1, br. 1-2. Prema tome, upravitelji vremenitih dobara trebaju se 'redovito' držati barem najniže procijenjene vrijednosti; otuđenje za nižu cijenu nego je naznačena u procjeni nije u pravilu dopušteno, što znači da samo u iznimnim slučajevima kada se stvar razborito procijeni uz suglasnost danu napismeno sa strane mjerodavne vlasti upravitelj može neku stvar otuđiti i za nižu cijenu nego je bila u procjeni.

Novac koji se dobije pri otuđenju crkvenog vremenitog dobra mora se pomno uložiti u korist Crkve tj. one pravne osobe čija su se vremenita dobra zakonski otuđila⁴⁸ i razborito ga upotrijebiti u skladu sa svrhama otuđenja.⁴⁹

g) **Proširenje propisa kan. 1291-1294**

Can. 1295 – Requisites ad normama cann. 1291-1294, quibus etiam statuta personarum iuridicarum conformanda sunt, servari debent non solum in alienatione, sed etiam in quolibet negotio, quo condicio patrimonialis sit ad Ecclesiae iura obtinenda.

Kn. 1295 – Zahtjevi prema odredbi kan. 1291-1294, s kojima treba da se usklade statuti pravnih osoba, moraju se

⁴⁸ Čitamo u: *Communicationes*, 12(1980.), br. 2., str. 425., kako prijedlog da se nadoda u ondašnjem kan. 38. "... damnun vitetur ex bono Ecclesiae vel Institutu religiosi providetur", Papinskom povjerenstvu za reformu Zakonika, nije se svidio na sjednici 14. studenoga 1979. Današnja formulacija "ut Ecclesia damnun vitetur", je razumljiva, kada se uzme u obzir da Crkva u V. knjizi Zakonika označava: Opću crkvu, Apostolsku Stolicu i sve javne pravne crkvene osobe (usp. kan. 1257., § 1.) u što su uključene i redovničke ustanove (Red, pokrajina i redovnička kuća) o čemu govori kan. 634., § 1. Usp. J. BRKAN, "Redovnička vremenita dobra i upravljanje njima (kan. 634-640.)", u: *Riječki Teološki časopis*, 11 (2003.), br. 2., str. 415-416. Ovdje bih nadodao da i za otuđenje crkvenih vremenitih dobara vrijede, u slučaju da se vremenita dobra prodaju strancima, također i državni zakoni gdje se nalaze dotična dobra, te nacionalna svijest.

⁴⁹ Kongregacija koncila je 17. prosinca 1951. odgovorila i određeno propisala da se novac koji se dobije od otuđenja crkvenog dobra mora uložiti samo za nekretnine: "tantummodo in aquirendis bonis immobilibus in commodum Ecclesiae seu entis, cuius interest" (AAS 44 (1952.), str. 44); usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico*. Commento giuridico-pastorale, II., Libri IV.-V.-VI.-VII., Edizioni Dehoniane, Napoli 1988., str. 404). Iako je ta odredba Kongregacije koncila izvor za naš kanon, ipak smatramo da je se ne treba danas u potpunosti držati; promijenile su okolnosti i načini stjecanja nekretnina, danas se novac može uložiti i na banku ili u dionice i tome; ulaganje novca u nekretnine ne mora biti najbolja investicija.

održavati ne samo pri otuđenu nego u bilo kojem poslu kojim se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe.

Izvori za kan. 1295⁵⁰. jesu: CIC 1917., kan. 1233; SCConc., *odredbe* (normae) 24. svibnja 1939.⁵¹

Već smo naglasili da se kanonskom pravnom poretku otuđenje uzima u širokom smislu, prema kojem se propisi o otuđenju trebaju održavati, ne samo u onome o čemu govore kan. 1291-1294. nego i “u bilo kojem poslu kojim se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe”⁵². U tom smislu “treba da se usklade statuti pravnih osoba”⁵³. Posebno treba paziti da se ne bi pogoršalo “imovinsko stanje pravne osobe” pri sklapanju ugovora o prodaji, zamjeni, zakupu, zajmu, zalogu, hipoteci i posudbi. Da se ne bi “imovinsko stanje pravne osobe” pogoršalo kompromisom ili nagodbom, crkveni zakonodavac je donio posebni propis u kojemu se kaže: “Ako se radi o vremenitim crkvenim dobrima, neka se, kad god to zahtijeva predmet, održavaju pravni oblici koji su pravom određeni za otuđenje crkvenih stvari” (kan. 1515., § 2.). Radi valjanosti postupka, strankama crkveni zakoni ne dopuštaju izbjegavanje suđenja pomoću nagodbe ili sporazuma o izboru suca ili suđenju. Tu se, naime, radi o “javnom dobru ...čime stranke ne mogu slobodno raspolagati” (kan. 1715., § 1.), nego se trebaju održavati zakoni kojim Crkva štiti imovinsko stanje svojih pravnih osoba, kako se ne bi određenim poslovima pogoršalo njihovo imovinsko stanje.

Najredovitiji poslovi jesu:

- **Prodaja** (venditio) je konsensualni, dvostrano obvezni, silagmatični, recipročni ugovor kojim se prodavatelj obvezuje kupcu prepustiti određeni objekt, a kupac se obvezuje za

⁵⁰ ZKIC, kan. 1042: “Kan. 1035-1041. treba održavati ne samo u otuđenju nego i u bilo kojem poslu kojim se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe”.

⁵¹ Usp. AAS 31(1939.), str. 266-268.

⁵² U Nacrtu (Shemi) za kan. 40. stalo je ‘Ecclesiae’; Papinsko povjerenstvo za reformu Zakonika je na sjednici 14. studenoga 1979. donijelo formulaciju ‘personae iuridicae’, te je još nadodano “quibus etiam statuta personarum iuridicarum conformari debent” (usp. *Communicationes*, 12(1980.), br. 2., str.426).Ovako je jasnije!

⁵³ Zakonodavac je donio takvu odredbu jer svjetovni zakoni uvijek ne priznaju crkvene propise i odredbe o otuđenju crkvenih vremenitih dobra; crkveni zakonodavac traži da se statuti pravnih osoba tako usklade da i u građanskom zakonu budu, ako je to ikako moguće, priznate statutarne odredbe.

prepušteni objekt platiti određeni iznos novca kao kupovnu cijenu. Posebno se kod prodaje nekretnina treba učiniti ugovor u pisanom obliku. Pisani oblik je uvjet valjanosti prodaje. Cilj je prodaje da jedna strana stekne pravo vlasništva na određenoj stvari, tj. kupac postaje nositelj prava vlasništva, prema zakonu o prodaji. *Objekt prodaje* je stvar, prava i imovina u prometu a ugovor o prodaji stvari, prava i imovine koja nije u prometu bio bi ništav⁵⁴. Kod prodaje crkvenih vremenitih dobara treba održavati sve formalnosti o otuđenju koje je propisao crkveni zakonodavac u kan. 1291-1294, tj. zahtijeva se napismeno dopuštenje mjerodavne vlasti, opravdan razlog, stručna procjena napravljena napismeno.

- "**Zamjena** (commutatio) je konsensualni dvostranoobvezni ugovor koji nastaje tako da se jedna strana obveže predati drugoj strani određenu stvar, a ta se druga obveže da će joj kao protučinidbu dati neku drugu stvar⁵⁵." Objekt ugovora o zajmu su stvari koje su u prometu. Kada je riječ o novcu ne mora se uvijek raditi o zamjeni, ako se radi o zamjeni u novcu onda treba posebno odrediti o kojoj se valuti radi. Zamjena je naplatni platni posao kao predaja druge stvari. Kod zamjene nekretnina treba uvijek pisani ugovor. Radi toga kod zamjene crkvenih dobara treba održavati sve formalnosti koje se zahtijevaju za otuđenje. Posebno ćemo spomenuti kan. 1197. koji propisuje: "Djelo obećano privatnim zavjetom sam zavjetovanik može zamijeniti za veće ili jednako dobro; za manje pak dobro onaj koji prema odredbi kan. 1196 ima vlast dati oprost".⁵⁶

- "**Zajam** je ugovor kojim se *zajmodavac* obvezuje predati *zajmoprimcu* određeni iznos novca ili određenu količinu drugih zamjenjivih stvari, a *zajmoprimac* se obvezuje da mu, poslije određenog vremena, vrati isti iznos novaca odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće⁵⁷." Ako je novčani zajam uz

⁵⁴ M. VEDRIŠ - P. KLARIĆ, *Građansko pravo. Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb 2002., str. 473 sl.

⁵⁵ *Ondje*, str. 484.

⁵⁶ Kan. 1196: "Osim rimskog prvosvećenika, od privatnih zavjeta mogu zbog opravdanog razloga dati oprost, samo ako oprost ne krši tuđe stečeno pravo: 1. mjesni ordinarij i župnik za svoje podložnike, dapače i za strance; 2. poglavar redovničke ustanove ili družbe apostolskoga života, ako su kleričke papinskoga prava, za članove, novake i osobe koje danonočno borave u kući ustanove ili družbe; 3. oni kojima su Apostolska Stolica ili mjesni ordinarij povjerali vlast davanja oprosta".

⁵⁷ VEDRIŠ-KLARIĆ, *Građansko pravo*, str. 500.

kamate onda se tu radi o naplatnom pravnom poslu, inače je zajam u pravilu besplatni pravni posao. Cilj zajma nije stjecanje vlasništva nego ostvarenje kredita (*causa credendi*); stjecanje vlasništva je posljedica ostvarenja cilja zajma.

- "**Posudba** je realni ugovor koji nastaje tako da jedna strana (posuditelj) predaje drugoj strani (posudovniku) određenu stvar na *besplatnu uporabu*, s tim da je posudovnik mora nakon određenog vremena ili nakon dogovorne uporabe vratiti".⁵⁸ Tu se radi o jednostranom obveznom ugovoru. Kod posudbe je važno napomenuti besplatnost; posudbe se rade, uglavnom, o nepotrošnim stvarima. Posuđena se stvar mora vratiti kroz određeno vrijeme jer tu mogu nastati nepoželjni problemi oko povrata posuđenih stvari. Zato i kod posudbe treba paziti da ne bi imovinsko stanje pravne osobe pretrpjelo štetu; kod posudbe crkvenih dobara treba biti vrlo razborit i oprezan te se uvijek treba držati zakona (građanskih i crkvenih) te odluka mjerodavnih vlasti da ne bi «u bilo kojem poslu bilo pogoršano "imovinsko stanje pravne osobe".

3. KONFLIKT IZMEĐU GRAĐANSKIH I CRKVENIH ZAKONA

Can. 1296 – Si quando bona ecclesiastica sine debitis quidem sollemnitatibus canonicis alienata fuerint, sed alienatio sit civiliter valida, auctoritatis competentis est decernere, omnibus maturae perpensis, an et qualis actio, personalis scilicet vel realis, a quorum et contra quemnam instituenda sit ad Ecclesiae iura vindicanda.

Kan. 1296 – Ako se kada crkvena dobra otuđe bez dužnih kanonskih oblika, ali otuđenje bude građanski valjano, zadaća je mjerodavne vlasti, pošto o svemu zrelo promisli, da odluči da li koju tužbu, osobnu ili stvarnu, tko i protiv koga treba podići radi zaštite crkvenih prava.

Izvor za kan. 1296.⁵⁹ jest: CIC 1917., kan. 1534., § 1.

Za otuđenje vremenitih dobara, Zakonik iz 1983. u nekim stvarima, ima zakonske kanonske oblike (*sollemnitatis canonicae*), a građanski zakoni mogu imati vlastite uvjete i

⁵⁸ *Ondje*, str. 503.

⁵⁹ Usp. ZKIC, kan. 1040.

oblike (formalnosti). Radi toga crkveni zakonodavac u kan. 1296. govori o otuđenju crkvenih dobara koji se kada otuđe "protiv propisa kanonskog prava" (ZKIC, kan. 1040.), tj. "bez dužnih kanonskih oblika" (kan. 1296.), a građansko pravo otuđenje prihvati kao valjano, iako prema kanonskom pravu nije valjano, u takvom slučaju dođe do sudara između crkvenih i građanskih zakona, sudar kompetencija.

Crkvena mjerodavna vlast treba utvrditi je li pravni čin otuđenja uopće bio valjan, jer crkveno pravo propisuje: "Za valjanost pravnog čina zahtijeva se da ga počini sposobna osoba i da čin ima svoje bitne dijelove, kao i oblike i potrebna svojstva pravom nametnuta za valjanost čina" (kan. 124, § 1). Važno je ustanoviti ono što određuju kan. 125-127, što znači da bi otuđenje crkvenog vremenitog dobra, ako je učinjeno pod prisilom, pod velikim strahom, zlonamjernom prevarom, neznanjem ili učinjen iz zablude koja se odnosila na njegov nezaobilazni uvjet, prema crkvenom pravu bilo nevaljano. U takvim delikatnim slučajevima, kada bi otuđenje prema crkvenom pravu bilo nevaljano, a prema građanskom zakonu valjano, mjerodavna crkvena vlast treba zaštititi imovinu oštećene crkvene pravne osobe. Mjerodavna crkvena vlast treba se odrediti i odlučiti:

- da li podignuti *osobnu tužbu*⁶⁰ protiv upravitelja pravne osobe koji je otuđio neku stvar bez dužnih kanonskih oblika ili stvarnu tužbu⁶¹ kojom se traži natrag otuđena stvar⁶²;

⁶⁰ "Osobna tužba teži za traženjem povrata nekog akta ili davanja na koji netko ima pravo da ga primi od neke osobe, kao što je na pr. Izvršenje neke obveze, isplata duga, naknada štete, itd." N. ŠKALABRIN, *Postupci*, Đakovo 2000., str. 47.

⁶¹ "Stvarna tužba je tužba koja teži za traženjem natrag stvari (res), tj. kada se radi o takozvanim apsolutnim pravima: pravo vlasništva, posjedovanja, uživanja tuđe svojine, službe, povlastice, itd." ŠKALABRIN, *Postupci*, str. 47. Imamo i tužbu protiv otetog posjeda (actio de spolio), ona je usmjerena na vraćanje u posjed nekog dobra kojega je netko bio lišen. "Kod stvarne tužbe predviđeno je konkurentno sudište (potest) na sudu mjesta u kojem se nalazi prijeporna stvar, bilo pokretna bilo nepokretna" (ISTI, *ondje*). Dakle, sudište za tužbu nije nužno kako je bilo određeno u CIC 1917., kan. 1560., br. 1. Što se tiče sudišta o ugovoru treba se držati kan. 1411., § 1-2. koji kaže da su mjerodavni: ili sud mjesta gdje je ugovor sklopljen ili sud mjesta u kojemu se ugovor mora ispuniti ili sud kojega su stranke sporazumno izabrale. To znači da izbor sudišta ne mora biti zapisan u samom ugovoru (in actu contractus) nego stranke mogu izabrati sudište kasnijim dogovorom (usp. *Communicationes*, 10(1978.), str. 225. Mjesto sudišta može ovisiti iz oporuke, presude, štete koja je nanesena krivnjom.

- kojem se sudu obratiti (crkvenom ili građanskom) radi pravnog napada na valjanost sklopljenog ugovora;
- da li kazniti krivca⁶³ ili krivce koji su nezakonito otuđili crkveno dobro primjenjujući kan. 1377;

I na kraju treba razborito odvagati je li bolje odreći se tužbe ili kaznene mjere u slučaju; zato bi se prije trebalo obratiti također stručnjacima u pravu. Nakon toga, odluku treba donijeti razborito i promišljeno.

4. DAVANJE CRKVENIH DOBARA U ZAKUP

Can. 1297 – Conferentiae Episcoporum est, attentis locorum adiunctis, normas statuere de bonis Ecclesiae locandis, praesertim de licentia a competenti auctoritate ecclesiastica obtinenda.

Kan. 1297 – Zadaća je biskupske konferencije da, vodeći računa o mjesnim prilikama, donese odredbe o davanju

⁶² Npr. u praksi se katkada može dogoditi da pravni zastupnici pravnih osoba (npr. župnici) ne traže savjet od župskog ekonomskog vijeća ili dopuštenje od ordinarija za otuđenje crkvenih vremenitih dobara (npr. crkvenih zemalja). U takvom slučaju dijecezanski biskup ima pravo podignuti tužbu protiv svih koji su nezakonito otuđili crkveno dobro i protiv svih koji su sudjelovali u takvom otuđenju. Dijecezanski biskup treba razborito proučiti okolnosti štetnog ugovora (prodaje) i postupiti prema propisima kako bi zaštitio imovinu određene pravne osobe. Kazna može biti i ljekovita i zaštita pravnog poretka i pouka za prekršitelja i upozorenje drugima.

⁶³ U *Nacrtu* (Shema) kanona o kojoj je raspravljalo Papinsko povjerenstvo za reformu Zakonika, 14. studenoga 1979. bilo je predloženo da u kan. 41. bude "... ad Ecclesiae iura vindicanda, non exclusa, si opus fuerit, privatione sontis ab officio" Sugestija iz *Nacrta* se nije svjdjela članovima Povjerenstva; odlučilo se da kaznu treba donijeti u kaznenom pravu "talis provisio pertinet ad ius poenale" (usp. *Communicationes*, 12(1980.), br. 2., str. 426.). Tu sugestiju je prihvatio crkveni zakonodavac i donio propis u kan. 1377: "Tko otuđi crkvena dobra bez propisanog dopuštenja neka se kazni pravednom kaznom". Mjerodavna crkvena vlast je obvezna kazniti prekršitelja crkvenih zakona "pravednom kaznom". Dakle, kazna je obvezna i neodređena. U takvom slučaju prekršitelja zakona koji je otuđio crkvena dobra za koja je morao prethodno imati napismeno dopuštenje, mora kazniti mjerodavna crkvena vlast; odmjerjenje kazne spada na mjerodavnu vlast, kazna je izreci prepuštena (ferendae sententiae). U ovom slučaju radi se o teškoj obvezi mjerodavne vlasti da kazni krivca, u protivnom, vlast koja propusti izreći pravednu kaznu treba kazniti njezina hijerarhijski mjerodavna vlast; usp. V. DE PAOLIS- D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico Libri VI.*, Urbana University Press, Roma 2001., str. 320-321; A. G. URRU, *Punire per salvare*, Edizioni VIVERE IN, Roma 2001., str. 219-220.

crkvenih dobara u zakup, osobito o dobivanju dopuštenja mjerodavne vlasti.

Izvor za kan. 1297 jest: CIC 1917., kan. 1541.

“Zakup (emphyteusis) je konsensualni dvostranoobvezni ugovor kojim se jedna strana (zakupodavac) obvezuje da će *uz naplatu* (zakupninu) prepustiti drugoj strani (zakupniku) neku stvar na korištenje.”⁶⁴ Kod pravnog instituta zakupa zakupodavac mora biti stvarnopravni vlasnik ili ovlaštenik koji može zakonski na drugoga prenijeti da izvrši njegovo pravo, tj. u našem slučaju to treba biti određeni upravitelj crkvene pravne osobe. Zakupnik ima pravo iz onoga što je zakupio uživati plodove (npr. iz poljoprivrednog zemljišta, poslovnog prostora, i sl.). Ovdje bi mogao doći i neimenovani ugovor *facio ut des* (činim da mi dadeš); obveza je zakupnika *činjenje* (facere).

Kod nas neki zakup obradiva zemljišta nazivaju «arenda». Kod zakupa vlasnik i dalje zadržava pravo vlasništva nad određenim dobrom, a zakupnik postaje uživatelj koji kroz ugovoreno vrijeme plaća vlasniku (zakupodavcu) određeni iznos u novcu kao zakupninu. Imamo nasljedni zakup, a on je ugovor kojim se trajno ili na neko određeno vrijeme prenosi korištenje dobara s tim da zakupodavac ostaje i dalje vlasnik određenoga dobra. Pravo vlasništva, vlasnik priznaje plaćanjem ugovorene zakupnine. Zakupniku ugovor o zakupu ne daje pravo vlasništva što ne priječi da se ponovnim ugovorom: zamjenom ili prodajom ne može ući u posjed stvari. Za vrijeme plaćanja zakupnine ne može teći rok zastare. U slučaju zastare ili dosjelogosti treba u kanonskom pravnom poretku uvijek se traži bogoslovna dobra vjera (*bona fides theologica*)⁶⁵.

Kada je riječ o davanju u zakup crkvenih dobara, onda se treba držati kan. 1297. koji je dao u zadaću biskupskim konferencijama da vode računa o mjesnim prilikama, kada donose “odredbe o davanju crkvenih dobara u zakup. Osobito o dobivanju dopuštenja mjerodavne crkvene vlasti”. Hrvatska je biskupska konferencija uz kan. 1297. donijela dopunsku odredbu: “Nekretnine se mogu davati u zakup uz dopuštenje i uputstvo mjesnog Ordinarija”.⁶⁶ Prema odredbi Hrvatske

⁶⁴ VEDRIŠ - KLARIĆ, *Građansko pravo*, str. 473.

⁶⁵ Usp. J. BRKAN, “Zastara (prescriptio) u kanonskom i građanskom pravu”, u: *Crkva u svijetu*, 38(2003.), br. 3, str. 384-386.

⁶⁶ *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 1994., br. 1 (2), str. 10.

biskupske konferencije, mjesni ordinariji (mjerodavne crkvene vlasti), mogu donijeti vlastite odredbe o davanju crkvenih vremenitih dobara u zakup, ali ih ne mogu donijeti protiv kan. 86, tj. ne mogu dati oprost zakona koji određuju bitne sastavnice pravnih ustanova ili pravnih čina⁶⁷. Smatramo da prije nego se dopusti pojedinim upraviteljima da mogu dati određeno crkveno dobro u zakup, mjerodavna crkvena vlast treba razborito prosuditi i odvagnuti svaki konkretni slučaj kako se ne bi naškodilo crkvenoj pravnoj osobi. Upravitelji crkvenih dobara trebaju urediti takav ugovor o zakupu koji će vrijediti i prema crkvenom i građanskom zakonu kako pravna osoba ne bi pretrpjela nikakvu štetu; upravitelji kod davanja vremenitih dobara u zakup trebaju obdržavati sve ono što je zapisano u pisanom aktu dopuštenja mjerodavne crkvene vlasti.

5. OPRAVDANA ZABRANA PRODAJE ILI DAVANJA U ZAKUP

Can. 1298 – Nisi res sit minimi momenti, bona ecclesiaastica propriis administratoribus, eorumve proponquis usque ad quartum consanguinitatis vel affinitatis radum non sunt vendenda aut locanda sine speciali competentis auctoritatis licentia scripto dana.

Kan. 1298 – Bez posebnoga pisanog dopuštenja mjerodavne vlasti crkvena se dobra ne smiju prodati niti davati u zakup upraviteljima tih dobara ni njihovim rođacima sve do četvrtoga stupnja krvnog ili tazbinskog srodstva, osim ako je stvar male vrijednosti.

Izvor je za kan. 1298⁶⁸. CIC 1917, kan. 1540.

U kan. 1298, upotrebljena je uvjetna čestica *osim ako* 'nisi' što u ovom slučaju znači da se samo može stvar "vrlo male vrijednosti" (Nisi res sit minimi momenti) prodati ili dati u zakup, *bilo kome*, imajući u vidu okolnosti mjesta i vremena; ako se, pak, radi o stvarima veće vrijednosti, zakonodavac zahtijeva posebno pisano dopuštenje za prodaju ili davanje u zakup. Tek nakon pisanog dopuštenja mjerodavne vlasti

⁶⁷ Usp. CHIAPPETTA, Il Codice di diritto canonico, II., str. 406; usp. LE, I., br. 181., stupac 205-207.

⁶⁸ Usp. ZKIC, kan. 1041.

određeno vremenito dobro se može prodati ili dati u zakup onome tko, imajući u vidu sve okolnosti, više ponudi; nevaljana i nedopuštena prodaja ili davanje u zakup crkvenog vremenitog doba, bez pisanog dopuštenja mjerodavne crkvene vlasti jest:

- upraviteljima tih dobara (samima sebi);
- njihovim rođacima sve do četvrtog stupnja krvnog ili tazbinskog srodstva.

Nakon napisanog zahtijeva i nakon što je upravitelj određene pravne osobe izvršio određene predradnje predviđene zakonom ili odlukom o prodaji ili davanju u zakup vremenitih crkvenih dobara, mjerodavni će crkveni poglavar, tek onda kada izvrši sve ono što je po pravu trebao izvršiti, dati određeno dopuštenje u pisanoj formi. *Pisana forma* otklanja svaku sumnju (zarade ili namještanja). Radi pravne jasnoće treba dobro uočiti razlike iz Zakonika iz 1983. kan. 1298. i CIC kan. 1540. Naime, sada se traži pisano dopuštenje bilo koje *mjerodavne vlasti*, dok je prije bilo potrebno dopuštenje *ordinarija mjesta*. Takvim stavom crkvenoga zakonodavca otklonjene su mnoge bivše nejasnoće.

ZAKLJUČAK

Crkveni je zakonodavac u Zakoniku iz 1983. donio posebnu zakonsku normativu o ugovorima i napose (praesertim) o otuđenju jer je otuđenje vremenitih crkvenih dobara posebna vrsta ugovora. Prema kan. 1290. Crkva prihvaća građansko pravo o ugovorima s istim učincima kanonskog prava i «u stvarima koje podliježu crkvenoj vlasti upravljanja», ali ima i iznimki, tj. ima uvjeta valjanosti i dopuštenosti, uvjetna čestica «nisi»-osim ako, što znači, da Crkva ne upućuje na sve građanske zakone o ugovorima, posebno kanonski pravni poredak ne upućuje na one građanske zakone koji se protive božanskom pravu, za koje je što drugo određeno u kanonskom pravu; kada su u pitanju postupci Crkva dopušta dokazivanje pomoću svjedoka, pod vodstvom suca, u bilo kojim parnicama. Takav stav crkvenog zakonodavca dopušta svjedoke također u parnicama kada se radi o ugovorima i otuđenju, prodaji ili davanju u zakup vremenitih crkvenih dobara. Ugovore može sklopiti: pravno sposobna osoba, i to uz dopuštenje mjerodavne crkvene vlasti, uz suglasnost stranaka koje sklapaju ugovor te da otuđenje, prodaja ili davanje u zakup bude iz opravdanog razloga. Zato, kod otuđenja crkvenih vremenitih dobara treba

se držati i građanskih i crkvenih zakona o imenovanim ili neimenovanim ugovorima. Posebno se treba držati uvjeta ili iznimka u crkvenom pravu radi dopuštenosti ugovora, tj. treba obdržavati, crkvene zakone kada je riječ: o osnovnoj imovini, vrijednosti imovine, vrsti imovine, mjerodavnom poglavaru koji daje napismeno dopuštenje (formalnosti), od čega ovisi vrijednost ugovora o otuđenju, prodaji ili davanju u zakup crkvene imovine. Što se pak tiče prodaje i zakupa posebnost je crkvenog zakona što nije dopušteno prodati ili dati u zakup crkvenu imovinu upraviteljima (samima sebi) i onima koji su u krvnom ili tazbinskom srodstvu s upraviteljem do četvrtoga koljena uključivo. Crkveni zakoni od upravitelja crkvenih vremenitih dobara u slučaju otuđenja, prodaje ili davanja u zakup drži da se, radi valjanosti, izvrše posebne formalnosti, posebno dopuštenje; takvom ugovoru u najvećem broju slučajeva državni zakoni priznaju valjanost, ali ima i slučajeva da je ugovor u građanskom pravu valjan, a u crkvenom pravnom području nevaljan, radi nedostatka bitnih elementa koje kanonski pravni poredak traže za valjanost (kan. 124-127). U takvim možebitnim slučajevima, crkvene vlasti trebaju zaštititi crkvenu imovinu, posluživši se savjetom stručnjaka, te neka razborito odrede daljnji postupak, a nesavjesnoga upravitelja crkvene vlasti su *obvezne kazniti* neodređenom pravednom kaznom; kazna je izreci prepuštena (*feraendae sententiae*) nadležnoj crkvenoj vlasti. Kada hijerarhijski niža vlast ne bi izvršila zakonsku obvezu onda je obveza više mjerodavne hijerarhijske vlasti da izreče kaznu prekršitelju. Crkveni zakoni o ugovorima i posebno o otuđenju idu za tim da se zaštititi crkveni pravni poredak te da se u tom smislu vrše zakonom predviđene radnje.

CONTRACT AND ABALIENATION SEPARATELY
(CAN:1290-1298)

Summary

In this work the author has treated Title III. Book V. of the Code from 1983. can. 1290-1298 "Contracts and A alienation Separately"; the work is founded on the sources and literature; in the treatment the author has applied legal-exegetic method, and he has also applied can. 17 of the Code from 1983. on

understanding the church laws. Church legislator accepts the secular laws if they are in accordance with the divine law or unless something else is determined by the canon law; thus, at judicial proceedings and in contracts, argumentation by means of witnesses, under the lead of the judge (can.1547), is allowed. At the abalienation of temporal church goods or temporal goods of public church corporations, particularities from can. 1291-1296 should be observed. Regular administrators of church corporations can, in the name of the corporation, alienate only those church goods for which permission of the competent church authority is not specified (working capital). When dealing with the basic property of a corporation, church laws require some legal formalities that differ from civil laws. In such cases, especially when legal formalities are required, written permission is needed by which the competent church authority permits the alienation of church goods, and it is condition for valid alienation, sale or lease. The aim of church laws is not to harm the property of the corporation. Because of the illegal procedure at alienation, sale or lease of temporal goods, the competent church authority is obliged to punish the offender by just punishment. If the contract on alienation, sale or lease of the church temporal goods was concluded by an incompetent person or if the subject of contract was forbidden or if the parties would not agree, or if there would be no reason for alienation, sale or lease, then such a contract would be invalid because some of the constitutive elements of the contract required by the canon law would be missing. In the cases when the validity of contract is accepted by the secular authorities but not by the church laws, the competent church authority should wisely decide, with help of experts, what to do without endangering the property of the church corporation. Anyway, church temporal goods have to be legally protected, and if the administrator of church temporal goods concluded illegal and invalid contract on alienation, sale or lease of church property, the church authority would be obliged to punish the offender by indefinite punishment.

Key words: church law, civil law, contracts, written permission, competent authority, alienation, sale, lease